

Uttalelser fra

Konkurranseutvalget

November 1977–januar 1978

Nr. 13

I behandlingen av nedenstående saker på møtet 23.1.1978 deltok: Generalkonsul Bjercke, direktør Halvorsen, direktør Kobro, h.r. dommer Løchen, direktør Malm, direktør Martens, fru Sommerset og disponent Østbøll.

Saken gjelder en rekke spørsmål om etterligning av klagerens shingel for takbelegg og tilsvarende for takfot/møneplate.

Utvalget festet seg særlig ved innklagedes utforming av tungenes skråform og hovedklebeflatene. Hva formen angikk hadde dette kritikkverdige forhold pågått i over 10 år før det ble tatt opp i klagen, og kritikken var derfor vesentlig svekket. Likheten ble imidlertid fremhevet ved klebeflatenes utforming som i en kortere periode nærmest var identisk. For denne perioden ble forholdet ansett i strid med god forretnings-skikk.

Likheten m.h.t. takfot/møteplate ble ikke ansett kritikkverdig.

Det ble lagt vekt på at konkurrentene i sin alminnelighet fulgte hverandre nøye og at produkt-likheten var stor. (23.1.78)

Sak nr. 17/1976:

Klager: Isola Fabrikker A/S, Eidanger

Prosessfullmektig: H.r. advokat Johan Storm Bull, N. Vollgt. 1, Oslo 1.

Innklaget: A/S Fjeldhammer Brug, Oslo

Prosessfullmektig: H.r. advokat Nils J. Sejersted, Grensen 12, Oslo 1.

Saken er bragt inn for Utvalget ved klage av 20.10.1976. Den er avvist fra behandling av Forbrukerombudsmannen ved brev av 2.9. s.å.

Saken gjelder spørsmålet om innklagede har etterlignet klagerens shingel og takfot/møneplater til bruk for takbelegg.

Sakens parter er begge produsenter av ytterpapp til takbelegg. Dette forekommer dels som papp i ruller og dels som shingel. Shingelen antas idag å utgjøre ca. 55% av det som brukes i Norge. Det er videre opplyst at ca. halvparten av den shingel som brukes i Norge, fremstilles av hver av partene, således at de er dominerende på det norske marked.

Shingel er den bransjemessige betegnelse på ytterpapp som ikke leveres i ruller, men i mindre stykker, utstanset i en meters lengde i forskjellige mønster.

Det er opplyst at klageren bragte sitt produkt på markedet i oktober 1975, og innklagede sitt produkt i juni

1976. Klageren hevder generelt at de nevnte produkter representerer en etterligning av klagerens tilsvarende produkter, og at forholdet er i strid med markedsføringslovens § 9 og en bevisst utnyttelse av klagerens innsats og resultat som antas å være i strid med samme lovs § 1.

Innklagede på sin side hevder at den Icopal Shingel som ble markedsført fra juni 1976 og de påklagede takfot/møneplater ikke representerer noen etterligning av tilsvarende produkter fra Isola Fabrikker A/S og hevder at markedsføringen hverken er i strid med markedsføringslovens § 9 eller samme lovs § 1.

Når det gjelder shingel har klageren først tatt opp spørsmålet om *a) platenes form og størrelse*. Det er forskjellige typer av denne shingel, men i 1963 bragte klageren sin type Skrå på markedet og først i 1976 type Ruter. Det er imidlertid type Skrå som slo an, og den ble i løpet av noen få år en stor artikkel og representerer idag ca. 85% av klagerens shingelsalg. Det heves at den type som Isola lanserte i 1963, i sin utforming var original, og at man ikke kjenner til at noe tilsvarende produkt har eksistert annet sted. Utformingen ga da også optimale produksjonsmessige og praktiske fordeler.

Da Fjeldhammer i 1966 kom med sin første utgave av Icopal Skrå shingel, var den hva form og mål angår så nær identisk med Isolas produkt som man kunne komme. Det hevdes at begge produkter har samme form og de samme mål som dengang, og målene stemmer så å si på millimeteren. Klageren hevder at det ikke er overensstemmelse mellom målene på de tilsvarende amerikanske plater og de norske, og det Isola særlig bebreider Fjeldhammer, er at man nøyaktig har kopiert de norske mål og tungenes form. Klageren avviser også det syn at likheten er betinget av produksjonsutstyret. Det er etter klagerens oppfatning ingen produksjonstekniske hensyn som hindrer Fjeldhammer i å gjøre sine shingels lengre eller kortere, eller for den saks skyld høyere eller lavere, eller med en annen utforming på tungene. Isola hevder derfor at Fjeldhammer kopierte Isola da man i 1966 bragte sin shingel Skrå på markedet. Det ble den gang reagert fra Isolas side, men saken ble ikke forfulgt.

Innklagede hevder at den første shingel i Norge ble introdusert i 1949 etter at den hadde vært på det amerikanske marked siden ca. 1935. Innklagede bragte sine første egenproduserte shingel i type Kuttet og type Rett

på markedet i 1956, men erkjenner for såvidt at type Skrå fra Fjeldhammer først kom på markedet i 1965, ca. 2 år etter at Isola hadde markedsført sin type Skrå. Shingel type Skrå hadde vært kjent på det amerikanske marked i en årrekke, og det lå således ingen egeninnsats fra klagerens side, da han brakte sin type shingel frem på det norske marked. En sammenligning med målene på de amerikanske og norske shingeltyper viser at det som her er skjedd, representerer en tilpassing fra de amerikanske mål til de norske standarder. Man ønsket således en maksimal utnyttelse av en pappbane med en meters bredde som er den normale produksjonsbredde i Norge. At partene således har fått et nær identisk mål på sine produkter av shingeltype Skrå, er en følge av dette forhold og for såvidt irrelevant og uten betydning for saken.

Det neste forhold som er tatt opp gjelder *b) klebeplater, belegg på undersiden*. Shingelplatene legges delvis på hverandre når de monteres på tak. For å gi feste var de tidligere utstyrt med klebende masse på undersiden, men i de senere år også på oversiden. Shingelen leveres i stabler fra begge produsenter. For å unngå at platene klebes sammen under legging, er shingelen utstyrt med et foliebelegg på undersiden. Isola type Skrå fra 1963 hadde en tynn plastfolie på baksiden som beskyttelse for klebeflaten der. Denne var til å rive av i forbindelse med leggingen. Dette hevder klageren var en ny idé den gang. Da innklagede i 1966 lanserte sin shingel type Skrå, hadde denne klebeflate på den nedre del av baksiden, og tok også Isolas idé med folie til avrivning.

Klageren hevder at han i 1975 kom med en produktforbedring som med ett slag revolusjonerte bransjen. Han brukte en i og for seg kjent silikonbehandlet folie som ble klebet på baksidens øvre del. Asfaltbelegget kom der ved ikke i kontakt med takbordene slik som før. Man fant frem til klebemidler som ble plassert på felter på oversiden. Det man oppnådde var at platens underside (med folie) ikke klebet mot klebeflatene på oversiden av neste plate. Samtidig oppnådde man under legging på tak – uten å rive av folien – at tungene, som ikke var belagt med folie på undersiden, fikk god klebing mot klebeflate på oversiden av den platen som lå nedenfor. Den praktiske fordel var først og fremst at man kunne påvise at det ble spart opptil 32% tid ved leggingen på grunn av at folien ikke som før måtte rives av. Denne nyhet ble presentert i oktober 1975 og ble sterkt fremhevet i reklamen. Dette ledet da også til at klagerens shingelsalg etterhvert viste en sterk oppgang. I juni 1976 kom så innklagede med sin nye shingel hvor det nevnte system er tatt opp fullt ut. Det hevdes at likheten er så komplett at det ikke er tale om annet enn at Isolas system direkte er etterlignet, og Isola mener at Fjeldhammer dermed urettmessig har tilegnet seg resultatene av deres innsats og anstrengelser.

Innklagede fremhever for såvidt at det er korrekt at Isola i 1963 kom med sin type med folieavdekket klebeasfalt på undersiden av tungen, og det bestrides ikke at dette forhold i ethvert fall i Norge var en ny idé, men det kan ikke spille noen rolle i en klagesak i 1976.

I 1965/66 lanserte innklagede folieavdekket klebeasfalt på overside og underside slik at asfalt møtte asfalt ved leggingen. Når det gjøres et nummer av at klageren i 1967 gjorde den produktendring at platene også fikk klebeflate på oversiden, så må dette forstås på bakgrunn av

at dette forhold hadde innklagede allerede presentert i 1965/66.

Når det gjelder klagerens hovedpoeng om folieavdekket shingel uten avrivning, den såkalte klebeklare shingel, er utgangspunktet at dette ikke var noe nytt, da kundene ønsket slik shingel uten folieavrivning. Det var således allerede i august 1972 tatt opp av Fjeldhammers kunder. På dette tidspunkt var således Fjeldhammer beskjeftiget med avrivningsproblematikken, og arbeidet med å løse dette problem. Lanseringen av Fjeldhammers tilsvarende produkt i juni 1976 baserte seg således på utvikling i egen regi. Den korte tid som ligger mellom presentasjonen av de to produkter – ca. 8 måneder – er for liten til å kunne gjennomføre noen kopiering av det som hevdes i klagen. Det viktigste er imidlertid at det prinsipp man her snakker om: altså at det ikke er nødvendig å rive av folien, var kjent fra USA fra tidligere. Både det tekniske prinsipp med å anvende silikonbehandlet beskyttelsesfolie ved takbeleggsprodukter som prinsippet om at det ikke var nødvendig å rive denne folie av ved legging, var kjent fra før. Det er etter innklagedes mening således uriktig når det i klagen anføres at denne produktforbedring revolusjonerte bransjen. Det er riktig nok så at forholdet var nytt i Norge, men man vinner ikke noen enerett etter markedsføringslovens regler ved å benytte i og for seg kjente prinsipper hentet hjem fra utlandet.

Når det gjelder klebeflatens form, og plassering av klebeflaten på platens overside, viser innklagede til at når først shingelens form er gitt, blir klebeflatenes utforming bestemt av shingeltungenes form ved ønske om størst mulig klebeflater og nødvendigheten av produksjonsteknisk slingringsmonn.

Innklagede bestrider at Fjeldhammer skal ha kopiert hele det nye systemet med silikonbehandlet folie på overdel av baksiden.

Hva angår anførselen om forvekslingsfare, bemerkes at produktene allerede over en årrekke har lignet svært meget på hverandre, og at forvekslingsfaren ikke er noe større ved det nye produkt enn ved de gamle produkter.

Denne shingel slo ikke an, og den er forandret i nov/des. 1976, hvilket klageren ikke finner tilfredsstillende.

Videre er tatt opp som punkt *c) glide-effekt*. Tidligere hadde takbelegget en tendens til å bukle når f.eks. treverket under belegget arbeidet. I og med at Isola gikk over til shingel med folie som ikke skulle rives av i 1975, fikk underlaget en større frihet til å bevege seg mot shingelen, og derved unngikk man det vesentlige av bukling. Denne effekt er oppfattet som en praktisk fordel av betydning, og gjennom sin kopiering har Fjeldhammer tilegnet seg dette resultat av Isolas innsats, hevder klageren.

Til dette bemerker *innklagede* at manglende glideeffekt aldri har vært noe problem for Fjeldhammers shingel. Fjeldhammer har alltid hatt en bestrødd bakside, hvorved mulighet for klebing til takbord er eliminert. Det bestrides således at Fjeldhammer på dette punkt har tilegnet seg noe som representerte en større nyhet fra Isolas side.

Det neste punkt som er tatt opp som punkt *d)* gjelder *ledespor*.

Klagerens shingel har fra 1960 vært utstyrt med såkalte ledespor hvorved det i den ene enden av platen er an-

bragt en tunge som griper inn i en tilsvarende utsparring i den neste. Slike ledespor på shingelplater er i og for seg ikke noe nytt. De kjennes bl.a. om enn i en annen utførelse fra USA. Isola var alene på det norske marked med ledespor på sin type Skrå fra 1963 til 1966 da Fjeldhammer tok etter dette trekk.

Innklagede bemerker at ledespor ikke var noe nytt da Isola markedsførte sin type Skrå i 1963, således hadde disse vært kjent fra USA allerede fra 1935 av. Det foreligger ingen relevant etterligning fra Fjeldhammers side på dette punkt av noe som er utviklet av Isola. Ledesporene er forøvrig også forskjellig utformet.

Videre er tatt opp som punkt e) *klebestripe* langs kantene ved ledesporet.

I 1966 innførte Isola klebebelegg langs nedre kant av begge ender og i ledesporet. Man oppnådde derved en viktig effekt, nemlig at der hvor den ovenforliggende shingelplate lå over på den nedenforliggende, blir det en liten bøy opp, og her var det tidligere en tendens til at vann trengte inn i skjøtene særlig på svakt skrånende tak. Denne feilkilde ble eliminert ved det nevnte arrangement. Dette er en original detalj som Fjeldhammer ifølge klageren har kopiert på Icopal shingel som ble markedsført i juni 1976.

Innklagede fremhever at for Fjeldhammers vedkommende er klebeflaten anlagt slik at den kommer under neste shingelrads tunger uten tanke på noen bedre løsning ved skjøtene. Fjeldhammer har således sin egen klare tekniske begrunnelse for utformning på dette punkt, og noen etterligning i markedsføringslovens forstand foreligger ikke.

Innklagede har som eget punkt tatt opp forholdet med naturvennlige farver på shingel. Fjeldhammer lanserte i 1969 sine naturvennlige farver, noe klageren etterlignet i 1970. Innklagedes initiativ på dette felt bidro særdeles sterkt til shingelens fortsatte levedyktighet og videre ekspansjon. Klageren etterlignet i farvesaken både det tekniske prinsipp med kornblanding samt det reklamemesige opplegg med naturvennlige farver og blandede farvenavn – også poenget med flekkfarving. Uten at det tas opp som eget klagepunkt, anså Fjeldhammer Isolas oppreden i forbindelse med den såkalte farvesak – og det gjelder både takpapp i ruller og shingel – som grensende mot det utilbørlige. Det er etter innklagedes mening et klart eksempel på hvordan Isola på vesentlige punkter har fulgt etter i Fjeldhammers spor.

Klageren bemerker til dette at det ikke var takpappfabrikantene som ledet an i utviklingen i retning av naturvennlige farver. Det var i større grad malingfabrikkene. Hele bevegelsen om de naturvennlige farver stammer imidlertid fra et samarbeide mellom Statens Friluftsråd og Farverådet som i 1964 lanserte en kampanje i denne retning, og da innførte «hare»- og «måke»-merker som nevnt i saken. Innklagedes anførsel om det utilbørlige fra klagerens side i denne sammenheng er uforståelig.

Foruten som foran referert for shingel, er *takfot/møneplate* tatt opp som eget klagepunkt. Her er forholdet at man for shingeltak tidligere brukte en såkalt fotrims, dvs. papp i smale ruller til avslutning mot takskjegget. Ved møne ble det brukt møneplater i flak. De nye takfot/møneplatene erstatter i det samme produkt de foran nevnte komponenter, og man oppnådde store produksjonsmessige og praktiske fordeler. Disse kombinerte komponenter er selvstendig utviklet av Isola. Platene ble

utstyrt med klebeflater som passet til shingelen og samtidig tilpasset så de kunne brukes både ved takfot og på møne. De leveres i striper på 3 stykker med perforering imellom. Tre stykker tilsvarer lengden av én shingelplate. Isola bragte sitt produkt på markedet i 1974 med firkantede klebeflater. Høsten 1974 fikk klebeflatene sin nåværende utformning.

Fjeldhammer bragte sitt produkt på markedet i juni 1976 – og platene hadde her den samme bredde som Isolas, men var noe høyere. Klebeflatene er plassert på nøyaktig samme måte selvom de er noe anderledes utformet. Også Fjeldhammer leverer sine plater i perforerte strimler på tre stykker. Det kan etter *klagerens* mening ikke være noen tvil om at Fjeldhammer også her har etterlignet Isolas produkt og utnyttet Isolas idéer og utviklingsarbeide.

Innklagede bestrider at det her foreligger noen etterligning fra Fjeldhammers side. Spørsmålet om takfot/møneplate er av gammel dato. Således ble det allerede i 1956 diskutert fotstykker av 1 meters lengde tilsvarende dagens fotplater. På møne benytter man fortløpende rims i ruller, senere møneplater. Fjeldhammers plater er ikke i størrelse identiske med Isolas. Fjeldhammers plater har alltid vært 0,5 x 0,33 m., mens Isolas er 0,33 x 0,33 m.

Prinsippet med fotplater er også tidligere kjent fra USA. Når det gjelder perforeringen av fot/møneplate opplyses at Fjeldhammer allerede i 1971 bestilte stanse for møneplater for én meters lengde med perforerte delelinjer. Det er således etter innklagedes mening ikke riktig når klageren anfører at han har utviklet hele systemet med takfot/møneplater. Det dreier seg her om prinsipper som er kjent fra før. Innklagede understreker at både platenes form og klebeplatens form er forskjellig fra Isolas. Således leverte Fjeldhammer sine plater perforert over to år før Isola benyttet samme perforeringsprinsipp. Det foreligger således ingen etterligning fra innklagedes side.

Fra innklagedes side er i innleggene tatt opp utviklingen av andre konkurrerende produkter som overlagspapp i rull, underlagspapp og forhudningspapp, for i detaljer å påvise at det er Fjeldhammer som har ledet utviklingen, og at det er Isola som har fulgt etter, men også for å vise at partenes produkter er svært like. Det er også typisk for bransjen, hvilket må få betydning for utvalgets bedømmelse av forholdet.

Når det gjelder det påklagede forhold vedrørende shingel, er det på det rene at det er konfliktsituasjonen fra 1975–1976 som er klagens hovedgjenstand. Når imidlertid forholdene er trukket frem fra 1963–65, skyldes dette at den Skrå shingel ble utviklet i disse år.

Klageren hevder at forholdet rammes både av markedsføringslovens §§ 9 og 1 hvilket innklagede bestrider.

Utvalget er forelagt følgende spørsmål til vurdering:

1. Prinsipalt:

- a) Markedsføringen av den shingel som A/S Fjeldhammer Brug sendte ut i juni 1976, er i strid med markedsføringslovens § 9 og § 1.
- b) Markedsføringen av den shingel som A/S Fjeldhammer Brug sendte ut i november/desember 1976 – kontaktshingel – er i strid med markedsføringslovens § 9 og § 1.
- c) Markedsføringen av de takfot/møneplater som er

bragt på markedet av A/S Fjeldhammer Brug i juni 1976, er i strid med markedsføringslovens § 9 og § 1.

2. Subsidiært:

A/S Fjeldhammer Brugs opptreden i den sak klagen gjelder, er i strid med markedsføringslovens § 1.

Innklagedes påstand er at de av klageren fremsatte påstander ikke tas til følge.

Da saken var oppe til behandling i utvalgets møte 13. juni 1977, fant Utvalget det nødvendig å innhente en sakkyndig vurdering i saken og å utsette den videre behandling.

Som sakkyndig ble i brev av 22.6.1977 oppnevnt sivilingeniør Ove Seip. Han er forelagt følgende spørsmål til vurdering:

1. Om noen – og i tilfelle hvilke – av de påstått etterlignede idéer må ansees kjent fra det fremlagte utenlandske materiale?
2. I hvilken utstrekning er utformingen og dimensjonene gitt av tekniske grunner, herunder hensynet til kommersielle pappbanedimensjoner og hensynet til økonomisk utnyttelse av pappbanene, hensynet til eksisterende produksjonsutstyr og hensynet til enkel leggingssoperasjon?

Den sakkyndiges rapport av 1. september er sålydende:

«Jeg viser til Deres brev av 22.8.1977.

Spørsmål 1:

I det følgende tar jeg for meg klagens enkelte punkter benevnt med de samme bokstaver som i klagen.

- a. Platenes form og størrelse. I prinsippet er plater av noenlunde samme form og noenlunde samme dimensjoner kjent fra USA. (bilag 5–6) til tilsvaret. Plater med nøyaktig samme mål og form som den shingel som produseres av Isola og Fjeldhammer Brug, er imidlertid ikke kjent, noe som blant annet henger sammen med at man i U.S.A. bruker tommemål.
- b. Klebeflater – belegg på undersiden. Prinsippet med avrivbar folie er ikke påvist kjent fra utlandet på det tidspunkt det ble lansert av Isola (1963). Det samme gjelder det prinsipp å forsyne shingelen med klebeflater på oversiden. Beskyttelsesbelegg som ikke skal avrives er også kjent fra U.S.A. (september 1975) (bilag 15 til tilsvaret). Det fremgår imidlertid ikke av bilaget hvordan beskyttelsesfolien i detalj er anvendt. Det tyske Offenlegungsschrift 2.306.235 (offentliggjort 1973) (bilag 16 til tilsvaret) gir anvisning på å anvende en beskyttelsesfilm av f.eks. plastfolie behandlet med f.eks. silikon for å unngå at den fester seg til klebrige flater. Skriftet angir imidlertid at beskyttelsesfilmen skal avrives og berører således i hovedsak ikke den idé som Isola lanserte i 1975.
- c. Glideeffekt. Denne effekt fremstår som et resultat av at beskyttelsesfolien ikke blir avrevet. Det er sannsynlig at effekten er tilstede også i forbindelse med den shingel som er kjent fra bilag 15 til tilsvaret. Heller ikke her fremgår detaljene av brosjyren, og glideeffekten er ikke nevnt i det utenlandske materialet.
- d. Ledespor. Ledespor med samme virkning som de påklagede og i

forskjellige utførelser er kjent fra U.S.A. (1935) (bilag 5 og 6 til tilsvaret).

e. Klebestriper langs kantene ved ledesporet.

Dette er ikke påvist kjent fra utlandet. Jeg kommer tilbake til punktet under behandling av spørsmål 2.

f. Takfot/møneplate.

Idéen med et produkt som kan benyttes både til takfot og til møne er ikke påvist kjent.

Spørsmål 2:

I det følgende behandles de viktigste utformings- og dimensjonskriterier hver for seg.

Platens lengde.

Både Isolas og Fjeldhammers shingel er 1 meter lange. Denne lengde gir en plate som er grei å håndtere både i pakke under transport og ved utlegging på taket. Om man velger en noe annen lengde, blir resultatet med hensyn til håndterbarhet etc. neppe påviselig dårligere, og valget av lengde kan heller ikke motiveres med hensynet til utnyttelse av pappbanene eller hensynet til eksisterende produksjonsutstyr.

Platens høyde. (Fra øvre kant til tungespiss)

Som bilag 1 følger en kopi av side 2 fra Norsk Standard 830 som angår bygningspapp. Standarden er vedtatt april 1957 og utgitt mars 1958. Av tabell 4 fremgår at rullbredde for takpapp er 0,5 og 1,00 meter. Den mest rasjonelle produksjon går ut på å stanse shingelen ut av slike pappbaner. Hvordan pappbanen utnyttes fremgår av bilag 3 til innklagedes innlegg av 13. mai 1977. Når man tar i betraktning det forhold som er omtalt i det etterfølgende avsnitt, gir det seg at platenes samlede høyde må ligge innenfor meget snevre grenser.

Tungens høyde.

For å oppnå tilstrekkelig overlapp under montering på tak, må tungens høyde være noen cm. mindre enn halvparten av shingelens samlede høyde. Minskes tungeshøyden ytterligere, økes overlappen tilsvarende, og shingelens «byggehøyde» reduseres mer enn nødvendig. Dette er uøkonomisk. Tungeshøyden kan derfor i praksis bare varieres innenfor meget snevre grenser.

Bredde på tungespissen tilsvarende bredden i bunnen av utskjæringene.

Denne bredde må kunne varieres innenfor relativt rommelige grenser uten at det får annet enn utseendemessige konsekvenser.

Tungens skråningsvinkel.

Skråningsvinkelen er en direkte funksjon av den valgte bredde på tungespissen og bunnen av utskjæringene.

Som bilag 2 følger en tegning tilsvarende bilag 3 til innklagedes innlegg av 13. mai 1977, men med andre dimensjoner. Således er platenes lengde valgt lik 1 200 mm, og tungespissens bredde valgt noe større enn på innklagedes tegning. Jeg kan ikke se at det skulle være noe i veien for å gi shingelen en slik utforming, uten at det får uheldige tekniske eller økonomiske konsekvenser. Endelig har jeg i bilag 3 vist hvordan shingelen ifølge bilag 2 tar seg ut når den er montert på taket.

Klebeflatenes form og størrelse.

Som anført i tilsvaret (side 13, nest siste avsnitt) synes

klebeflatenes trapesform å gi seg som en logisk konsekvens av shingeltungenes form. Jeg vil imidlertid peke på at dette likevel kanskje ikke er så opplagt som man kunne synes. Bilag 5 til klagen viser således at Isola brukte en rektangulær form på disse klebeflater da de i 1967 ble lansert første gang.

De oversendte shingelprøver viser at Fjeldhammer har valgt en *litt* mindre høyde på trapeset enn Isola.

Når partene har valgt hver sin løsning av den stripeformede klebeflate ved shingelens øvre kant, skyldes dette at Fjeldhammer har lagt størst vekt på å hindre slagregn i å drive inn under shingelen, mens Isola har funnet det viktigere å sikre at et mulig vandamptrykk under shingelen kan slippe ut i det fri.

Klebeflate ved ledesporet.

Hver av disse klebeflater utgjør halvparten av en normalt trapesformet klebeflate, og har nøyaktig samme funksjon som disse. Rent teknisk ville det derfor være utilfredsstillende om disse klebeflater var sløyfet eller gitt en annen form. Også produksjonsmessig må man gå ut fra at det enkleste er å avsette klebeflater etter et helt regelmessig mønster uten umotiverte avvik på de punkter hvor den sammenhengende pappbane senere skal kuttes opp.

Jeg håper hermed at utvalgets spørsmål er besvart, men står selvsagt fortsatt til tjeneste om saken ønskes ytterligere belyst.»

Rapporten er forelagt partenes prosessfullmektiger med frist på vanlig måte.

I sitt møte 3. oktober 1977 besluttet utvalget å realitetsbehandle klagen og ikke å avvise saken.

Utvalget skal bemerke:

Shingel type skrå.

a) shingelens form og størrelse.

Partene leverer shingel type skrå med praktisk sett identiske mål og identisk utseende bortsett fra ledesporets og ledetappens utforming (se nedenfor under b).

Lengden er for begge vedkommende 1 m., høyden (bredden) er for Isolass vedkommende 31.7 eller 31.8 cm. Høydemål for Fjeldhammers shingel er ikke oppgitt, men er av klageren uimotsagt hevdet å være nøyaktig som for Isolass, hvilket også synes å fremgå av de fremlagte shingles.

Type skrå ble lansert i Norge av Isola i 1963. Produktet var imidlertid i og for seg kjent fra USA, der en type skrå med tre tunger, ca. 90 cm. (36") lang, er kjent iallfall siden 1945. Isola bestrider ikke at idéen med shingel type skrå er hentet utenfra, men har gitt sin type skrå et annet utseende enn de amerikanske forbilders. Isola brukte shingellengden 1 m., og hevder uimotsagt at innsnittet mellom tungene ble gjort relativt dypere på Isolashingel enn på de amerikanske, og overlappen relativt mindre, noe som resulterer også i endret vinkel og bredde på tungene. Dette gir, hevder Isola uimotsagt, 20% besparelse i shingelforbruket pr. kvadratmeter.

Det er ikke påvist kjent shingel med nøyaktig samme form og mål fra andre produsenter enn partene (sakkyndigerklæringen).

Når det spesielt gjelder shingelens *lengde*, må det legges til grunn at denne kan variere uten problemer for

produksjon, hensynet til økonomisk utnyttelse av foreliggende pappbaner og hensynet til håndterlighet under transport og legging (sakkyndigerklæring). Valget av 1 m. lengde er på den annen side naturlig. Platene bør ikke være vesentlig lengre av hensyn til håndterligheten, eller vesentlig kortere, av hensyn til effektiv legging. Når man arbeider innenfor det metriske system, er det nærliggende å bruke 1 m. som standard. Dette synes da også å ha vært vanlig norsk shingellengde i adskillige år før type skrå ble lansert.

Shingelens *høyde* (bredde) er i realiteten gitt av tekniske grunner. Enhver produsent må ha adgang til å søke å oppnå en maksimal utnyttelse av standard pappbaner på 1 m. bredde. Hensynet til slik utnyttelse tilsier at man tar to eller fire shingler ut av pappbanen, og hensynet til håndterligheten tilsier at man må velge alternativet fire shingler. Når svinn skal unngås, vil høyden således være nokså gitt (sakkyndigerklæringen).

Tungehøyden kan bare varieres innenfor meget snevre grenser, idet den skal gi stor nok overlapp til å gi tett tekking, samtidig som den av økonomiske grunner skal gi minst mulig overlapp (sakkyndigerklæringens). Formentlig eksisterer det her en optimal tungehøyde, som enhver produsent av shingel vil søke å finne.

Tungenes form dannes av bredden på tungespiss som må være lik bredden i bunnen av utskjæringen og tungenes skråningsvinkel som – med tre tunger på en gitt lengde – er en direkte funksjon av tungespiss- og bunnbredden. Tungeformen kan imidlertid varieres innenfor relativt rommelige grenser uten at det får annet enn utseende-messige konsekvenser. Dette er hevdet av klageren og av den sakkyndige (erklæringen), og kan ikke sies å være bestridt av innklagede selv om innklagede hevder at platenes form og størrelse er «i hovedtrekkene gitt fra de amerikanske forbilder».

Konklusjon ad a):

Når det gjelder form og størrelse er partenes shingel type skrå identiske (se dog under b) om ledespor og ledetapp). Ingen annen produsent leverer eller har levert shingel med nøyaktig samme form og størrelse.

Identiteten når det gjelder *størrelse* (mål) er i det vesentlige en følge av tekniske grunner. Når det gjelder shingelens lengde, har imidlertid innklagede hatt et spillerom og kunne ha valgt en annen lengde. Det har likevel foreligget helt lojale grunner for et valg av nettopp 1 m.

Når det gjelder *tungenes form* har innklagede valgt klagerens løsning, til tross for at det her var mulighet for variasjon innenfor relativt rommelige grenser. Og klagerens løsning her er ikke påvist hentet fra innen- eller utenlandske forbilder og må da ansees frembragt av klageren.

Innklagede har erkjent at hans type skrå kom på markedet først i 1965 – altså to år etter klagerens.

b) ledespor.

Isolass shingel er forsynt med utsparring og ledetapp som er avrundede (halvsirkulære) og plassert i midtlinjen gjennom shingelens rektangulære del. Fjeldhammers shingel har noe bredere og grunnere utsparring og tapp, plassert under midtlinjen gjennom shingelens rektangulære del.

Isola har uimotsagt hevdet at Isola var alene på det norske marked med ledespor på type skrå fra 1963 til

1966, da Fjeldhammer tok opp dette trekk (Fjeldhammer lanserte sin type skrå i 1965).

Det er imidlertid enighet mellom partene og den sakkyndige om at ledespor på shingel var kjent tidligere (sakkyndiges erklæring). Dokumentasjon viser at ledespor har vært brukt i USA iallfall fra 1953 og brukt på type skrå med tre tunger iallfall fra 1945.

Det er muligens en viss uenighet om hva slags ledespor som tidligere var kjent. Isola hevder – og fastholder – at det som var kjent fra USA var ledespor «i annen utførelse». Fjeldhammer hevder at ledespor var kjent fra før «for shingel i samme utførelse», og at både runde og firkantede ledespor var kjent og fastholder dette. Den sakkyndige uttaler at ledespor med samme virkning som de påklagede og «i forskjellige utførelser» var kjent fra USA fra 1935. (Erklæringen.)

Det er godtgjort at så vel runde som firkantede ledespor med samme eller tilnærmet samme plassering som Fjeldhammers ledespor var kjent i USA i 1935. Det sees ikke å være påvist kjent ledespor med samme plassering som Isolas. Fjeldhammers ledespor ligger imidlertid både med hensyn til utforming og plassering nærmere opp til enkelte av de amerikanske utførelser fra 1935 enn til Isolas produkt. Det er intet som indikerer at Fjeldhammer her har bygd på Isolas design.

Selve idéen å bruke ledespor er en teknisk idé som må være fri når den ikke er patentbeskyttet. Muligheten for å variere utførelsene er begrenset, slik at det må sies at Fjeldhammer både når det gjelder utforming og plassering har lagt seg langt unna Isolas utførelse. Det kan bemerkes at ulikhetene i ledesporenes form og plassering medfører at partenes shingels ikke hensiktsmessig kan brukes sammen.

Ledesporarrangementene innvirker i relativt ubetydelig grad på shingelens helhetsutseende.

Konklusjon ad b):

Idéen å bruke ledespor er fri, og Fjeldhammers utførelse av idéen er så forskjellig fra Isolas at det ikke kan hevdes å foreligge en etterligning for så vidt.

c) hovedklebeflatene på oversiden av shingelen.

Hovedklebeflatene på oversiden av shingelen er noe nær identiske på Isolas shingel fra 1975 og på Fjeldhammers shingel fra juni 1976. Det er så vidt skjønnes nøyaktig den samme trapesform, men slik at Fjeldhammer har *litt* mindre høyde, og tilsvarende *litt* mindre grunnflate på sitt trapes. Forskjellene har medført at Fjeldhammers klebeflate har kunnet rykkes litt opp fra bunnen av tungeinnsnittene.

Materiale viser at Isola tidligere har brukt en rektangulær klebeflate og også at Fjeldhammer på en annen shingeltype har brukt en bred stripe i shingelens lengderetning som klebeflate, og Isola hevder uimotsagt at denne klebeflate også er tatt i bruk av Fjeldhammer på type skrå. Fjeldhammer har fremlagt en brosjyre som viser at Fjeldhammer i november 1976 er gått tilbake til en klebeflate i trapesform, men nå med vesentlig mindre høyde enn tidligere.

Fjeldhammer hevder at når først shingelens form er gitt, vil klebeflatenes utforming være bestemt av tungenes form – med ønske om størst mulig klebeflater og nødvendigheten av produksjonstekniske slingringsmonn. Pointet er at klebeflatene skal holde tungene nede

og hindre vinden i å få tak nedenfra; klebeflatene må derfor legges så nær shingeltungenes nedre ytterflater som mulig, og da gir den trapesformede utforming seg selv. Klebeflatene bestemmes således av tekniske grunner, hvor bl.a. bedret limkvalitet kan gjøre det mulig med mindre klebeflater.

Isola viser til at Fjeldhammer kom med de trapesformede klebeflater i 1976 etter at Isola hadde introdusert dem i 1975. Det er ikke riktig at klebeflatenes form er bestemt av tungeformen; klebeflatenes form kan nærmest varieres i det uendelige, og om de skal være større eller mindre, avhenger i første rekke av hvilket klebemiddel som anvendes. Isola viser til at Fjeldhammer forlot trapesformen igjen, hvilket hevdes å bekrefte at man står fritt her.

Isola anfører videre at Fjeldhammer i 1976 allerede hadde shingel av nøyaktig samme størrelse og form som Isola, og da lanserte også nøyaktig samme form på klebeflatene. Isola hevder at Fjeldhammers senere endring av klebeflaten ikke skjedde av tekniske grunner, men fordi Fjeldhammer hadde følelsen av å ha gått for langt.

Den sakkyndige viser til anførsel om at klebeflatenes trapesform synes å gi seg som en logisk konsekvens av tungenes form, men legger til at «dette allikevel kanskje ikke er så opplagt som man kunne synes» og viser til Isolas tidligere bruk av rektangulære klebeflater (den sakkyndiges erklæring).

Det er ikke påvist kjent trapesformede klebeoverflater på shingel fra andre produsenter.

De store trapesformede klebeflatene medvirker ganske vesentlig til å skape helhetsinntrykket av shingelens utseende.

Slik situasjonen var i 1975–76 hadde partene svært lik shingel av type skrå, og Utvalget finner at Fjeldhammer derfor måtte ha sterk oppfordring til ikke å forsterke likheten ved å lansere samme form, størrelse og plassering på klebeflatene som Isola hadde. Fjeldhammers valg av utforming kan vanskelig forsvares med mindre den utforming Isola hadde, var nærmest gitt av tekniske grunner m.v., og bevisbyrden for at dette var tilfellet, må Fjeldhammer ha. Denne bevisbyrden kan Fjeldhammer ikke sies å ha oppfylt. Det som er anført har etter Utvalgets oppfatning ikke rokket Isolas påstand om at klebeflatenes form m.v. kan varieres – om ikke i det uendelige, så innenfor et ganske vidt spillerom. Det er naturlig – ikke minst av estetiske grunner – å følge tungeformen, men Fjeldhammer kan ikke sies å ha godtgjort at det ikke var mulig å bruke en annen form som ville være teknisk og funksjonelt likeverdig. Fjeldhammers endring av klebeflatene i november 1976 synes å vise dette.

En særlig oppfordring hadde Fjeldhammer til forsiktighet her, fordi Fjeldhammer uten nødvendighet hadde valgt samme tungeform som Isola, jfr. foran under a). Dette medførte en likhet mellom produktene som Fjeldhammer hadde oppfordring til å unngå forsterkelse av, og det svekker sterkt vekten av Fjeldhammers argumentasjon m.h.t. at klebeflatenes form var en logisk følge av tungeformen.

Konklusjon ad c):

Utvalget finner at Fjeldhammer uten nødvendighet i juni 1976 ga sine store klebeflater på shingelens oversi-

de en form og plassering som er nesten identisk med Isolas, og som i høy grad forsterker likheten mellom produktene. Lignende klebeflater er ikke kjent fra andre produsenters produkter.

d) klebeflatene ved ledesporene.

Klebeflatene ved ledesporene er noe nær identiske på partenes shingel fra 1975 og 1976, noe som følger av at disse klebeflatene fremkommer ved halvering av de store klebeflatene, jfr. foran under c).

Isola hevder at klebeflater ved ledesporene var en ny og original idé introdusert av Isola i 1966 og kopiert av Fjeldhammer i 1976. Hensikten var å hindre at vann trengte inn i skjøtene.

Fjeldhammer hevder at Fjeldhammer innførte slike klebeflater uten tanke på en bedre løsning ved skjøtene, men for å få klebeflate under alle tunger i neste shingelrad. Fjeldhammer opplyser at man tidligere hadde asfalt både på over- og undersiden ved ledesporet, og at det derfor er uriktig når Isola anfører at klebeflater her var et originalt trekk introdusert av Isola. Denne anførsel sees ikke imøtegått av Isola.

Den sakkyndige anfører om dette (erklæringen) at slike klebeflater ikke er påvist kjent fra utlandet. Han anfører videre (erklæringen) med tilslutning av Fjeldhammer:

«Hver av disse klebeflater utgjør halvparten av en normalt trapesformet klebeflate, og har nøyaktig samme funksjon som disse. Rent teknisk ville det være utilfredsstillende om disse klebeflater var sløyfet eller gitt en annen form. Også produksjonsmessig må man gå ut fra at det enkleste er å avsette klebeflater etter et helt regelmessig mønster uten umotiverte avvik på de punkter hvor den sammenhengende pappbane senere skal kuttes opp.»

Likheten i klebeflatene ved ledesporene forsterker likheten i helhetsinntrykket av shingelen.

Det synes å være klart at Fjeldhammer og den sakkyndige må ha rett i at klebeflater ved ledesporene er nødvendige for at alle tunger skal få klebende anlegg. Tetthet ved skjøtene må i tilfelle bli et bihensyn som trekker i samme retning. Videre synes det klart å være fordelaktig at alle tunger får samme klebeanlegg hva enten de ligger mot en skjøt eller ikke, og at det er en produksjonsteknisk fordel å kunne avsette like klebeflater med jevne mellomrom. Alle grunner tilsier derfor at klebeflatene ved ledesporene gis en form som er en nøyaktig halvering av de store klebeflatene.

Isolas anførsel om at klebeflater her var et nytt og originalt trekk innført av Isola, må ansees som betydelig avsvakket, selv om slike klebeflater ikke er påvist kjent.

Selve idéen må ansees for å være av teknisk karakter, og da fri når den ikke er patentbeskyttet. Og utforming og plassering må, som det har fremgått, ansees gitt av de store klebeflaters form og plassering. Isolert sett må derfor Fjeldhammer ansees for å ha stått fritt her.

Imidlertid må dette spørsmål sees i sammenheng med konklusjonene under a) og c), ettersom også klebeflatene ved ledesporene forsterker likheten mellom produktene. Utseendet av klebeflatene er ikke gitt av noe annet enn det Fjeldhammer selv har valgt innenfor et spillerom, nemlig tungenes og de store klebeflatenes form.

Konklusjon ad d):

Utvalget finner at Fjeldhammer ikke kan bebreides å ha brukt klebeflater som er halveringer av de store klebeflater og med samme plassering. Men disse halverte klebeflater forsterker likheten mellom produktene og skulle derfor også forsterke Fjeldhammers oppfordring til å velge den annen form på de store klebeflatene og eventuelt på selve tungene.

e) klebestripe(r) ved øvre kant.

Isola har her brutte striper, mens Fjeldhammer har en ubrutt stripe. Fjeldhammers stripe er noe bredere enn Isolas striper, og plassert noe nærmere shingelens overkant.

Isola hevder at Fjeldhammer har hentet trekket med klebestripe fra Isolas shingel.

Fjeldhammer gjør gjeldende at forskjellen brutt/hel stripe representerer en betydelig teknisk forskjell. Fjeldhammers sammenhengende stripe skal hindre eventuelt inntrengt vann i å nå shingelens bakkant – et trekk som Fjeldhammer hevder å ha fått patent på i Danmark, Sverige og Finland. Trekket er også utseendemessig viktig, hevder Fjeldhammer. Fjeldhammer hevder at det var Fjeldhammer som i 1965/66 lanserte den sammenhengende stripe, mens Isola i 1967 kom med punkter.

Den sakkyndige uttaler (erklæringen) at når «partene har valgt hver sin løsning av den stripeformede klebeflate ved shingelens øvre kant, skyldes dette at Fjeldhammer har lagt størst vekt på å hindre slagregn i å drive inn under shingelen, mens Isola har funnet det viktigere å sikre at et mulig vandamptrykk under shingelen kan slippe ut i det fri».

Saken er for dette punkts vedkommende ikke særlig godt klarlagt i faktisk henseende. Imidlertid viser Isolas skisser at Isola ikke hadde klebestriper ved overkant før på den shingel som ble patentanmeldt i juni 1966 og lansert i 1967, mens Isolas skisse viser at Fjeldhammers shingel fra 1966 hadde en helgående klebestripe i overkant – om enn ikke med helt samme plassering som nå, og muligens med en noe annerledes virkning, på grunn av shingelens avvikende konstruksjon forøvrig.

Fjeldhammers påberopte patenter i andre land er ikke fremlagt, og påstanden om at det ble gitt patent på det trekk det her gjelder, er overhodet ikke underbygget. På den annen side sees Fjeldhammers påstand her ikke å være egentlig imøtegått av Isola.

Det er klart at stripene hos begge parter har den felles funksjon å klebe shingel til shingel, mens den nærmere utforming som påpekt av Fjeldhammer og den sakkyndige, er valgt ut fra forskjellige tekniske målsetninger. Det er også klart at den ulike utforming skaper en viss utseendemessig forskjell for shingelen som helhet – dog uten å innvirke i vesentlig grad på shingelens helhetsutseende.

Bruk av klebestripe i overkant må imidlertid under enhver omstendighet være en teknisk idé som må være fri for så vidt den ikke er patentbeskyttet.

Det må etter dette legges til grunn at når det gjelder klebestripene i shingelens overkant, har Isola ikke gjort det sannsynlig at Fjeldhammer har etterlignet Isolas produkt. Det er heller ikke tilstrekkelig sannsynliggjort at Isola var først med slik klebestripe, og det kan vel da vanskelig hevdes at Fjeldhammer burde ha tilstrebet en

løsning som skapte større utseendemessig forskjell for shingelen sett som helhet.

Konklusjon ad e):

Fjeldhammers klebestripe i overkant kan ikke sees å være en etterligning av Isolas løsning, og det er ikke sannsynliggjort at Isola her var først, slik at Fjeldhammer burde søkt løsninger som skapte større utseendemessig ulikhet på dette punkt.

f) idéen med klebeflater på oversiden av shingelen.

Isola fremholder at Isola i 1967 innførte klebeflater på oversiden.

Fjeldhammer hevder at Fjeldhammer i 1965/66 lanserte klebeflater også på oversiden og fikk patent på dette i Sverige, Finland og Danmark.

Fjeldhammer reklamerte i juni 1966 med «selvklebende asfalt både på over- og undersidene av shingelstykkene».

Konklusjon ad f):

Isola har ikke sannsynliggjort at Isola først tok i bruk idéen med klebeflater på shingelens overside.

g) idéen med avrivbar folie på undersiden.

Fjeldhammer har erkjent at Isola i 1963 kom med avrivbar foliedekning på asfalten på undersiden av shingelen, og at denne idéen da var ny iallfall i Norge. Fjeldhammer tok opp dette i 1965 eller i 1966.

Det dreier seg om en teknisk idé som i og for seg må være fri når den ikke er patentbeskyttet.

Konklusjon ad g):

Idéen med avrivbar folie på undersiden er av teknisk karakter, og derfor i og for seg fri når den ikke er patentbeskyttet. Den er ikke påvist kjent før Isola tok den opp i 1963, og det er erkjent at Fjeldhammer tok den opp først i 1965.

h) idéen med beskyttelsesbelegg som ikke skal avrives.

Det er opplyst i klagen s. 5 at Isola søkte patent på denne idé 31.7.1975, patentsøknad 75/2695. Patentsøknaden er ikke avgjort.

Utvalget finner ikke å kunne vurdere eventuelt plagiat av en idé som er søkt patentbeskyttet og der patentsøknaden ikke er avgjort.

i) glide-effekten.

Sakens realitet synes her noe uklar.

Isolas i 1975 innførte belegging med silikonbehandlet folie på undersiden hevdes også å ha til hensikt å oppnå et bedre tak ved å unngå bukling når tretaket arbeider. Med folien mellom shingel og tak unngår en det mest av buklingen. Denne fordel har, hevder Isola, Fjeldhammer tilegnet seg. Isola innrømmer at det fra USA var kjent metoder hvor silikonbehandlet papir ble anvendt for å oppnå avstøtende effekt mot klebeflater på shingel, men hevder at dette gjaldt en helt annen shingel og en annen praktisk utforming av produktene.

Fjeldhammer hevder at manglende glideeffekt aldri har vært noe problem for Fjeldhammer, idet man der alltid har brukt bestrødd bakside, slik at muligheten for klebing til takbord er blitt eliminert på denne måten. Når Fjeldhammer tok i bruk folie var det for å hindre

sammenklebing i pakkene, og når Fjeldhammer her har fått samme effekt som Isola m.h.t. klebing til takbord, skyldes det følgelig ingen etterligning.

«Adhesive protective strips» som «need not be removed» er kjent fra USA-brosjyre fra sept. 1975. Fjeldhammers folieshingle uten avrivning ble lansert i juni 1976. Fjeldhammer har fremlagt et notat fra en utviklingsgruppe i bedriften fra august 1972 hvorav fremgår at Moelven har ytret ønske om shingel uten folieavrivning.

Den sakkyndige antar at glide-effekten sannsynligvis er tilstede også ved den shingel som er fremlagt av Fjeldhammer, men peker på at det ikke gis nærmere detaljer, og at glide-effekten ikke er nevnt der.

Såvidt skjønnes er imidlertid glide-effekten helt ut en følge av Isolas patentsøkte idé med beskyttelsesbelegg som ikke skal avrives, jfr. foran under h), den oppnås ved at man tar i bruk den patentsøkte idé. Utvalget finner derfor – på samme måte som nevnt under h) – på det nåværende tidspunkt å måtte avstå fra å vurdere et eventuelt plagiat på dette punkt.

Takfot/møneplater.

Når det gjelder den kombinerte takfot/møneplate, er partenes produkter utseendemessig nokså forskjellige på grunn av ulikhet i høyde og m.h.t. klebeflatenes utforming. Hvis Fjeldhammer har rett til å utnytte idéen (eller idéene) her, kan det vanskelig hevdes at man skulle sørget for større forskjell mellom produktene.

Faktum er noe uklart her. Fjeldhammer uttaler at selskapet ikke vil bestride at Isola var først ute med det kombinerte system for takfot/møneplater. Fjeldhammer anfører imidlertid at man i USA lenge har hatt system med ett produkt som brukes både til takfot og møne, nemlig selve shingelen. Såvidt Utvalget skjønner, er det imidlertid ikke meningen med dette å trekke tilbake erkjennelsen av at Isola var først ute med et produkt som det saken gjelder, nemlig en plate som ikke er shingel, men som kan brukes både som takfot og møneplate. Den sakkyndige har uttalt at idéen med ett produkt som kan benyttes både til takfot og møneplate, ikke er påvist kjent, og det er – såvidt skjønnes – denne generelle uttalelse Fjeldhammer vil imøtegå i 3. innlegg.

Når det gjelder perforeringen av platene, står såvidt Utvalget forstår, påstand mot påstand om hvem som var først – dog slik at Isola vel har innrømmet at Fjeldhammer perforerte før Isolas produkt kom på markedet, men da slik at platene ble brukket opp før forsendelse slik at det ikke ble levert perforerte plater til kundene. Dette siste bestrides av Fjeldhammer.

Utvalget finner imidlertid ikke å burde gå inn på idespørsmålene her. Det er opplyst at Isolas produkt ble søkt patentbeskyttet 21.2.1974, men søknaden er ikke avgjort. Det er ikke nærmere opplyst hvilke trekk ved produktet patentkravene er rettet på, og man må da formentlig anta at samtlige tekniske trekk ved produktet er omfattet av patentsøknaden. Fjeldhammer har gjort innvending (altså «innsigelse» før utlegning) mot Isolas patentsøknad.

Som fremholdt foran under h) finner Utvalget ikke å burde vurdere eventuelt plagiat av en idé som er søkt patentbeskyttet og der patentsøknaden ikke er avgjort.

Generell konklusjon:

Utvalget har festet seg ved som kritikkverdig Fjeldhammers utforming av tungenes skrå form og hovedklebeflatene på oversiden av shingelen, type skrå. Når det spesielt gjelder tungenes form, kunne innklagede med letthet ha valgt en annen form enn den som er identisk lik klagerens. Dette valg fant imidlertid sted i 1965. En klage overfor Fjeldhammer i 1966 ble ikke fulgt opp av Iso-la og saken ble først tatt opp igjen i en klage i 1976. Isolert sett må derfor denne kritikk idag være vesentlig svekket. Det kritikkverdige forhold forsterkes imidlertid når innklagede i juni 1976 presenterer sitt produkt med de trapesformede klebeflater på oversiden hvor tungenes form fra tidligere var identiske. Klebeflatene var tilnærmet identiske med klagerens og bidro sterkt til å fremheve likheten mellom produktene. Det forelå ingen teknisk nødvendighet for dette valg hva innklagedes endring i november 1976 viser, og innklagede burde ha valgt klebeflater som svekket istedet for å fremheve likheten.

Utvalget finner at innklagedes forhold her var i strid med god forretningsskikk næringsdrivende imellom, jfr. markedsføringslovens § 1.

Denne produktutgave ble forlatt av innklagede i november samme år, og klebeflatene ble gitt en form som svekket likheten. Utvalget ser denne endring som en bekreftelse på at innklagede selv fant likheten for stor.

Utvalget finner ikke produktet av november 1976 å være i strid med god forretningsskikk, selvom også denne utgave kunne vært valgt med større forsiktighet og mer markerte forandringer.

Utvalget tar i betraktning at man står overfor konkurrenter og en bransje hvor partene har fulgt hverandre nøye og hvor likheten av den grunn blir stor. Etter Utvalgets mening foreligger det derfor ikke noen overtredelse av § 9.

Spørsmålet 1 a) blir å besvare med *ja* forsåvidt angår § 1, men med *nei* forsåvidt angår § 9. Spørsmål 1 b) og c) blir å besvare med *nei*.

Det subsidiære spørsmål bortfaller.

Uttalelsen er enstemmig.

Saken gjaldt spørsmålet om innklagede hadde etterlignet klagerens såkalte flytende ramme (både navn og produkt) for kumlokk og tilsvarende for gatesluk. Utvalget fant ikke godtgjort at kopiering hadde funnet sted og godtok påstanden om egen konstruksjon. Utvalget fant ikke at der forelå overtredelse hverken av markedsføringslovens § 9 eller § 1 forsåvidt angår produkt. Hva angår navnet, fant Utvalget det åpenbart at klageren ingen enerett kan vinne til denne beskrivende betegnelse. (23.1.1978)

Sak nr. 2/1977:

Klager: S. D. Cappelen, Ulefoss

Prosessfullmektig: H. r. advokat Asbjørn Kaasen, 3730 Ulefoss

Innklaget: Furnes Jernstøperi A/S, 2310 Stange

Prosessfullmektig: H. r. advokat Ole Sjetne, 2300 Hamar

Saken er bragt inn for Konkurransutvalget ved klage

av 31. mars 1977. Den var på forhånd forelagt Forbrukerombudsmannen, som hadde avvist saken.

Klagen gjelder spørsmålet om innklagede har etterlignet klagerens såkalte flytende ramme for kumlokk og tilsvarende for gatesluk.

Forskjellen mellom den tradisjonelle ramme og den såkalte flytende ramme kan kort beskrives således, at den faste ramme hviler på betongkummen. Den flytende ramme derimot har ingen direkte forbindelse til betongkummen. Rammen bæres oppe av veidekket. Rammen styrer ned i betongkummen. Da den nye rammetype skulle utvikles, var problemet å finne en ramme som enkelt lot seg høydejustere og hellingsjustere, og som samtidig var kjøresikker.

Klageren mener at den løsning han har lansert med den flytende ramme, er et enkelt svar på de praktiske problemer man har søkt å løse. Det har også vist seg å være et svar som markedet satte pris på. Den flytende ramme er etter klagerens opplysninger utviklet og utprøvet i årene 1969–70. Den ble markedsført i 1971. Den bygget på et forslag fra en av de ansatte ved klagerens modellverksted, og det ble innlevert i slutten av 1968. Den nye ramme ble den gang gjenstand for vanlige prøver og forandringer hos klageren, og ble i 1969 og begynnelsen av 1970 etter avtale med Oslo Kommune og Veivesenet lagt ned i trafikkerte veier for å bli gjenomprøvet under vanlige bruksforhold. Disse prøver falt meget heldig ut. Klageren regner med at den flytende ramme ble kjent i fagkretser og blant produsenter senest i løpet av 1970, og som ferdig utprøvet ble produktet markedsført i 1971.

Klageren ble første gang oppmerksom på at innklagede hadde etterlignet hans ramme i 1973. Forholdet ble den gang tatt opp, men bagatellisert. En organisert produksjon av flytende rammer har, så vidt klageren kjenner til, innklagede startet med i 1974–1975. Også innklagede kaller sine rammer for flytende rammer, og angir dette i sine prislister.

Man har stått overfor flere tilfeller hvor de konkurrerende produkter er blitt forvekslet med hinannen. Nedlagt i gatelegemet tar rammene seg likt ut, men klageren har merket sine produkter med firmanavnet. Hva spesielt angår betegnelsen flytende ramme, mener klageren at han må ha enerett til denne betegnelse i kraft av at han har etablert betegnelsen og allerede på det tidspunkt den dukket opp hos innklagede, hadde innarbeidet den i markedet som betegnelse for sitt produkt. Det representerer da etter klagerens oppfatning et klart forsøk på å tilvende seg fordelene ved den innarbeiding av betegnelsen som klageren har gjort for sine produkter. Betegnelsen har vist seg å slå an i den grad at innklagede i tillegg til å etterligne produktet, også direkte anvender den innarbeidede betegnelse. Det er således klageren som har opparbeidet markedet for den flytende ramme.

Klageren finner det i høyeste grad urimelig i markedslovens forstand, at andre produsenter direkte skal etterligne hans produkt, bruke hans særegne betegnelse og på den måten både produksjonsmessig og salgsmessig søke å tilegne seg resultatene av hans arbeide. Klageren har forsåvidt angår de flytende rammer, bedt følgende spørsmål besvart:

1. Er innklagedes produksjon og markedsføring av produktene 2624, 2625, 2626, 2627 eller noen av disse i strid med markedsføringslovens § 9?

2. Er Furnes Jernstøperi A/S' bruk av betegnelsen flytende ramme i strid med markedsføringslovens § 9?

Subsidiært: Er de påklagede forhold eller noen av disse i strid med god forretningsskikk mellom næringsdrivende?

Klageren har dessuten tatt opp spørsmålet om etterligning av gatesluk. Klageren har utviklet et gatesluk basert på flytende ramme, og klagen gjelder etterligningen av den flytende ramme, som var en nyhet i markedet. Den er karakteristisk for det første ved flensen som danner bæreflaten for rammen, som i likhet med en stor flytende ramme for kumlokk bæres oppe av veibanen. Rammen er rektangulær, og den har en rund stuss som fører ned i avløpsrøret. Produktet er utviklet i årene 1971-72, mens innklagede kom på markedet med sitt produkt i 1975. Det karakteristiske for klagerens produkt er følgende detaljer:

1. utformingen av flensen, som er et av hovedpoengene ved denne konstruksjonen,
2. flens bare på tre sider. Den fjerde som vender mot gatestenen i fortauet, er uten flens.
3. Rammen lages for rektangulært sluk, stussen er rund, føres ned i avløpsrøret.

Alle disse tre karakteristika finner man igjen i innklagedes produkt. Innklagedes produkt er dessuten utstyrt med et særtilfelle av det rektangulære sluk, nemlig det kvadratiske. Klageren har forelagt Utvalget følgende spørsmål hva angår gatesluket:

1. Er innklagedes produksjon og markedsføring av produkt nr. 4170, 4175, 4180 og 4185 betegnet gaterist med flytende ramme i strid med markedsføringslovens § 9.
2. Er anvendelsen av betegnelsen flytende ramme i strid med markedsføringslovens § 9.

Subsidiært: Er innklagedes forhold nevnt under punktene 1 og 2 foran i strid med god forretningsskikk mellom næringsdrivende?

Innklagede gjør gjeldende at bedriften har produsert kumlokk fra 1957, og at den er et spesialstøperi hvor den alt overveiende del av produksjonen gjelder kumlokk og gatesluk. Bedriften har i alle år drevet et kontinuerlig utviklingsarbeide i nært samarbeide med kundene, og har dessuten hatt et nært samarbeide med det svenske støperiet Alvesta Gjuteri AB. Innklagede hevder at prinsippet med de flytende rammer har vært kjent lenge, og også lenge før klageren tok opp produksjonen. Også i Sverige har flytende rammer vært produsert før Cappelen tok opp sin produksjon. Det heter således i brosjyrer fra Alvesta Gjuteri fra september 1968 at bedriften hadde kumlokk med flytende ramme. For innklagedes vedkommende var forholdet det at bedriften i 1971 fikk en henvendelse fra Norconsult A/S. På dette tidspunkt var innklagede ikke kjent med de forsøk Cappelen ifølge klagen hadde satt i gang med Oslo Kommune. Innklagede kjente heller ikke til noen markedsføring av flytende rammer fra Cappelen på dette tidspunkt. Som svar på henvendelsen foreslo Furnes en konstruksjon og utforming av rammen etter forbilde av modellen fra Alvesta Gjuteri. Dette skjedde i forståelse med den svenske bedriften. Den avrundede flensen ble hentet fra Furnes' øvrige rammer, som har hatt slik flens helt tilbake fra 1960-årene. Den flytende ramme som ble produsert for Norconsult A/S var av mindre dimensjon enn et vanlig

kumlokk, fordi de skulle brukes på et mindre rør, men prinsippet, konstruksjon og utforming er så å si likeartet. På dette tidspunkt tok ikke innklagede opp produksjon av flytende rammer i vanlige kumlokkstørrelser. Produksjon av flytende rammer fant først sted i 1973, etter en anmodning fra Gjøvik Kommune. Denne kommunen hadde tidligere kjøpt den svenske flytende ramme, og kommunen ønsket nå en noe større diameter enn den svenske standarden. Forskjellen mellom dette produkt og det svenske produkt refererer seg i realiteten til størrelsen, diameteren og enkelte detaljer. Det er således innklagedes prinsipale anførsel at selskapet uavhengig av klageren har utviklet sin egen flytende ramme, basert på et fra før kjent prinsipp og et eksisterende svensk produkt.

Subsidiært gjøres gjeldende at hvis utvalget skulle komme frem til at det foreligger en etterligning, kan dette ikke ansees som noen urimelig utnyttelse, og det foreligger under ingen omstendighet noen fare for forveksling. Således har klageren hverken patent eller mønsterbeskyttelse på sine rammer, og den enerett som patentlovgivningen innebærer kan heller ikke søkes oppnådd ad omveier. Den tekniske idé som Cappelen produkt bygger på, er fri og såvel innklagede som andre har rett til å bruke den. Variasjonsmulighetene er små, og noen kopi av Cappelen modell er Furnes' flytende ramme ikke. Det foreligger heller ingen fare for forveksling, idet begge bedrifters kunder for en vesentlig del er kommuner og større grossister og entreprenører, og samtlige kunder er vel kjent med hvilke støperier som produserer de forskjellige kumlokk. Klagerens produkt er merket med firmanavn, og etter hvert vil også innklagedes ramme bli påført navn på flensen, selv om dette hittil ikke har vært gjennomført helt konsekvent. Innklagede peker også på at klagen kom nokså overraskende på innklagede, idet bedriften for lengst hadde gått ut fra at klageren ikke ville forfølge saken. Forholdet ble således første gang tatt opp i 1973, og klagen forelå som foran nevnt først i mars 1977.

Hva spesielt angår betegnelsen flytende ramme, anfører innklagede at dette uttrykk bl.a. er brukt av det svenske firma Alvesta Gjuteri i brosjyre fra 1968, og således før klageren bragte sitt produkt på markedet. Betegnelsen flytende ramme er også benyttet i henvendelsen fra Norconsult i mars 1971, og endelig er flytende ramme en helt adekvat betegnelse på produktet og det mest nærliggende. Uttrykket er blitt en produktbetegnelse, som ikke én enkelt produsent kan erverve noen eksklusiv rett til. Hva spesielt angår den flytende ramme for gatesluk, henvises til foranstående anførsler. Her pekes også på at produktet hverken er patentert eller mønsterbeskyttet, og noen enerett til produksjon og salg kan klageren derfor ikke få. Den tekniske idé er fri. Rammen er så å si identisk med de tilsvarende rammer som innklagede produserer for kumlokk. Når imidlertid flensen er tatt bort på den ene side, som vender mot kantstenen, skyldes dette det faktum at det ikke er plass for flens mot denne kanten. Når stussen er rund på begge produkter, skyldes dette igjen at den skal ned i et rundt avløpsrør, og nødvendigvis ikke kan utformes på noen annen måte. Det pekes dessuten på at innklagedes gatesluk er helt kvadratisk, mens klagerens er rektangulært. Produktene har et helt forskjellig utseende, og innklagedes ramme er tydelig navnet på flensen. Det foreligger der-

for etter innklagedes mening ingen urimelig utnyttelse fra innklagedes side med hensyn til rammen for gateslukket. Noen fare for forveksling foreligger heller ikke.

Innklagede har bedt om at utvalget svarer nei på samtlige de spørsmål som er sitert foran, og som er stillet av klageren.

Utvalget skal bemerke:

Selve den tekniske idé med en såkalt flytende ramme for kumlokk er ikke patentert i Norge og var kjent fra Sverige før klageren bragte sitt produkt på det norske marked. Den tekniske idé var således fri og kunne anvendes også av innklagede.

Utvalget anser det godtgjort at det har funnet sted et samarbeide mellom Alvesta og innklagede, og at innklagede har utviklet sitt produkt som uavhengig konstruksjon med Alvestas modell som forbilde og uten kjennskap til klagerens konstruksjon.

Utvalget kan således ikke finne godtgjort at innklagede har kopiert klageren og godtar innklagedes prinsipale påstand om egen konstruksjon. Utvalget legger også vekt på at variasjonsmulighetene er små og at likhetspunktene i stor grad er teknisk bestemt.

For å bidra til lettere å skille produktene fra hinannen ser Utvalget det som gunstig om også innklagede navner sine rammer.

Hva angår gateristen, legger Utvalget vesentlig vekt på at den bygger på samme frie tekniske idé som kumlokket og utseendet er vesentlig forskjellig med henholdsvis kvadratisk og rektangulær rist. Det foreligger således ingen forvekslingsfare. Kundekretsen vil være kommuner og tekniske konsulenter som lett kjenner forskjellen.

Hverken når det gjelder kum eller rist, finner Utvalget at innklagede har overtrådt § 9 eller § 1 i Markedsføringsloven.

Hva angår betegnelsen «flytende ramme» anser Utvalget det åpenbart at klageren ingen enerett kan vinne til denne beskrivende betegnelse. Betegnelsen var også kjent i Sverige før den ble tatt i bruk her i landet av klageren.

Utvalget kan heller ikke se at innklagede har opptrådt i strid med god forretningsskikk.

Samtlige spørsmål blir således å besvare med *nei*.

Uttalelsen er enstemmig.

Saken gjaldt spørsmålet om etterligning av produkt og varemerke, urimelig utnyttelse av annens innsats samt omsetning av angjeldende vare påført klagers varemerke. Utvalget besvarte de to første spørsmål benektende. Ved derimot å bruke klagers varemerke uten tillatelse ga man inntrykk av at arbeidet var utført av klageren. Dette ble funnet i strid med god forretningsskikk. (23.1.1978)

Sak nr. 8/1977:

Klager: 1. Anders B. Holter

2. Flo-Code Rørmerking A/S

Prosessfullmektig: Advokat Harald Frank Andersen, Tollbodgt. 24, OSLO 1.

Innklaget: Norsk VVS-Merking v/Rolv Brenna, 1440 DRØBAK

Saken er brakt inn for Utvalget ved klage av 31.8.1977. Den gjelder spørsmålet om

- a) etterligning av produkt og varemerke,
- b) urimelig utnyttelse av en annens innsats og
- c) omsetning av Flo-Code's produkt påført varemerke uten å gjøre oppmerksom på dette.

Klageren gjør gjeldende at Flo-Code rørmerkings-system ble skapt av klager nr. 1 i 1957. I 1963 ble markedsføringen av dette produkt overlatt til klager nr. 2. I 1959 ble Flo-Code registrert som varemerke i forbindelse med produktet. Flo-Code-systemet er følgende:

1. Etablering av strømningsretningen i et rør med formerking og skriving av et tekstmanuskript hvor hvert merkested får sin individuelle tekst.
2. Trykking av løse tallonger med tekster i henhold til det utarbeidede manuskript.
3. Plassering av teksttallongene på baksiden av gjennomsiktige piler på en tape slik at tekstene kan leses gjennom pilene på samme måte som adressen gjennom vinduet på en vinduskonvolutt.
4. Montering av de permanente rørmerker som viser rørets strømningsretning samt gir opplysninger i klart sprog om rørets innhold, funksjon, destinasjon osv.

Klageren mener innklagede er blitt forhandler av systemet på følgende måte:

I 1960 registrerte klageren sitt varemerke i Sverige. I 1963 ble salgsretten for Sverige til Flo-Code overlatt samtidig med det svenske varemerke til et svensk firma. Det svenske firma benyttet en av sine ansatte til å montere Flo-Code-systemet på anleggene. Etter at vedkommende hadde fått et grundig kjennskap til systemet, sluttet han i det svenske firmaet og startet sitt eget firma, nemlig Svensk Rørmerking som baserte sin eksistens på et rørmerkings-system som er en direkte kopi av Flo-Code-systemet, bortsett fra at pilfasongen er forandret.

Imidlertid ønsket det svenske firma å markedsføre sitt rørmerkesystem også utenfor Sverige, og tok i den forbindelse kontakt med et norsk firma. En av de ansatte i dette firmaet, Rolv Brenna, ble sendt til Sverige hvor han fikk full opplæring hos Svensk Rørmerking. Etter hjemkomsten fra Sverige sa Brenna opp sin stilling hos det norske firma og startet sitt eget firma, nemlig Norsk VVS-Merking som nå markedsfører sitt rørmerkings-system i direkte konkurranse med Flo-Code. Det kan således ikke være tvil om at det rørmerke-system som nå markedsføres i Norge av Norsk VVS-Merking, er en direkte kopi av Flo-Code-systemet. Det foreligger således en etterligning i relasjon til markedsføringsloven, og klageren mener at innklagede grovt og urimelig utnytter den innsats klageren gjennom en årrekke har ydet i form av markedsføring av sitt produkt.

Klageren anfører videre som et eksempel på innklagedes markedsføringsmetoder at klageren hadde inngitt tilbud på et prosjekt innen anbudsfristens utløp, hva innklagede ikke hadde gjort. Innklagede henvendte seg i steden til den utførende rørlegger etter anbudsfristens utløp og tilbød sitt produkt til en pris som lå under Flo-Code's anbudspris. Den tekniske konsulent forlangte imidlertid at Flo-Code-systemet skulle benyttes, og rørleggeren ble underrettet om dette. Innklagede så imidlertid ikke dette som noen hindring og skaffet Flo-Code-tape fra Sverige og satte dette opp med klagerens varemerke påtrykket. Klageren finner denne handling

utilbørlig og i strid med enhver form for sedvanlig forretningsdrift.

Klageren mener at han har mistet 12 oppdrag, beløpende seg til ca. 140 000,- kroner ved at innklagede lenge etter anbudsfristens utløp er gått direkte på den utførende rørlegger.

Klageren konkluderer med at saken gjelder ikke hva slags tape den enkelte benytter. Saken gjelder et system hvoretter rør merkes med koder og farver. Dette system er kopiert, og det produkt som markedsføres av innklagede, representerer ingen nyskapning.

Innklagede bestrider i og for seg ikke den måte innklagede er blitt forhandler av det svenske system på. Han påpeker imidlertid at den svenske funksjonær gjennom sin stilling fikk impulser til å skape et nytt og bedre produkt som var basert på en lignende teknisk løsning, og hvis en oppfinner skulle hatt et monopol på sine oppfinnelser, så hadde man idag kun hatt én type av alle varearter og uten konkurranse for noen. Det produkt innklagede idag selger og som produseres av Svensk Rørmerking, skiller seg svært ut fra saksøkerens produkt på en rekke vesentlige punkter. Således er bl.a. den svenske pil en standardpil, og produktene skiller seg også fra hverandre gjennom en rekke ulikheter i detaljer.

Av disse nevnes forskjellig bredde på tape, forskjellige tekster, forskjellig pil, forskjellig trykking av tape, forskjellig trykking av tekst, forskjellig navn, forskjellige markedsføringsmetoder, forskjellige arbeidsmetoder ved den fysiske utførelse og endelig at Flo-Code har påtrykket firmamerke på sitt produkt. Forskjellen på de to produkter er av en slik karakter at de ikke på noen måte kan forveksles, og innklagede finner derfor ikke at han ved å markedsføre varen, utnyttet konkurrentens innsats for sitt produkt.

Det er således opplyst at det i Sverige er etablert 5 firmaer av tidligere ansatte i det svenske moderfirma som fremstiller tilsvarende systemer. Når det spesielt gjelder det tilfelle som klageren har tatt opp om bruk av klagers produkt med varemerke opplyser innklagede at produktet ikke var produsert av ham, men kjøpt av et firma i Sverige som selger Flo-Code. Hvis Konkurransutvalget finner at innklagede har forbrudt seg på dette punkt, beklager han dette oppriktig og forsikrer at det ikke skal gjenta seg. Innklagede er i såfall villig til å erstatte Flo-Code det tap firmaet har hatt, nemlig 8 ruller tape.

Det er alltid vanskelig å introdusere et nytt firma, og da innklagede ble presentert på markedet, ble firmaet av endel rørleggere bedt om å gi tilbud på rørmerking til bygg som allerede var under oppføring, og disse var me-

get fornøyd med innklagedes tape. Tilbudene ble gitt på det samme grunnlag som Flo-Code hadde fått, og produktene ble fremlagt for konsulentene til godkjenning. Innklagede kan ikke se noe galt i en slik fremgangsmåte, og hevder videre at det forhold at Flo-Code er nevnt i en anbudsbeskrivelse, ikke er ensbetydende med at 12 oppdrag kan være tapt.

Innklagede fremhever at hva rørmerking i prinsipp går ut på, er permanent å fortelle rørets innhold, strømningsretning og destinasjon. Innklagede kan ikke forstå at Flo-Code kan ha monopol på dette og følgende forhold, nemlig etablering av strømningsretning, trykking av løse teksttallonger, og endelig plassering av teksttallonger bak en gjennomsliktig pil.

Det pekes dessuten på at farvesymbolene er standardiserte og er å finne i norsk standard NS 813, og at innklagede følger disse, hva han også går ut fra at klageren gjør.

Innklagede kan således ikke se at han har overtrådt markedsføringsloven.

Utvalget skal bemerke:

Utvalget ser saken som en ren tvist mellom næringsdrivende, således at den kan realitetsbehandles.

Idéen med et rørmerkingssystem er ikke rettslig beskyttet i Norge. Det foreligger da ingen enerett for klageren til å markedsføre et system for rørmerking. Som i Sverige må man også her i Norge finne seg i konkurranse. Idéen er således fri. Utvalget kan ikke prøve om det foreligger varemerkeinngrep. Utvalget har notert seg at mønsterbeskyttelsen er opphørt.

Ser man hen på de to piler, finner Utvalget at disse er tilstrekkelig forskjellige, således at ingen forvekslingsfare foreligger. Farvesystemet er standardisert etter Norsk Standard.

Utvalget kan således ikke se at det foreligger noen etterligning av produkt og heller ingen urimelig utnyttelse av en annens innsats, jfr. klagens pkt. a) og b) samt markedsføringslovens § 9.

Når det derimot gjelder det tilfelle som klagens pkt. c) refererer seg til, finner Utvalget dette å være i strid med god forretningsskikk, jfr. markedsføringslovens § 1.

Ved å sette opp Flo-Code tape med klagerens varemerke påtrykket gir innklagede inntrykk av at arbeidet var utført av klageren. Det må være varemerke innehaveren selv som bestemmer hva som skal leveres under det beskyttede varemerke her i riket.

Uttalelsen er enstemmig.

